

מחשבת ישראל

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה חלקים, ובהם שבעה נושאים.

חלק ראשון — (12×4) — 48 נקודות

חלק שני — (13×3) — 39 נקודות

חלק שלישי — (13×1) — 13 נקודות

סך הכול — 100 נקודות

עליך לענות על ארבעה נושאים, על פי ההוראות בשאלון.

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: כתוב תשובות קצרות ובהירות. בסס את דבריך על המקורות שלמדת.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.

כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

הערה: סדר הנושאים בבחינה אינו זהה לסדר הפרקים בספר הלימוד.
שים לב לכותרות הנושאים בבחינה.

השאלות

חלק ראשון (48 נקודות)

בחלק זה ארבעה נושאים. עליך לבחור בשני נושאים.
בכל נושא שבחרת ענה על שתי שאלות (לכל שאלה – 12 נקודות).

הנושא: אדם מחפש את עצמו

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 1-3.

1. א. הרב דסלר, מכתב מאליהו

לפי הרב דסלר, "כאשר נתבונן במי ששקוע בנטילה [נראה] שאם הוא רואה אחרים עושים חסד... אינו מודה שיש דבר כזה".

מדוע מי ששקוע בנטילה אינו יודע מהו חסד? (6 נקודות)

ב. רמח"ל, מסילת ישרים, פרק א'

הרב אורי שרקי בספרו "שיעורים במסילת ישרים" כותב: "לפי ההיגיון אין שום אפשרות שהאדם יצליח להידבק בבוראו, הרי הקב"ה הוא איך־סופי ולכן גם המרחק אליו הוא איך־סופי".

(הרב אורי שרקי, שיעורים במסילת ישרים, אורים, תשע"ה, עמ' 27)

מהי הדרך שמציע רמח"ל לאדם שרוצה להתגבר על המרחק האיך־סופי מהקב"ה ובכל זאת להידבק בבוראו? (6 נקודות)

2. מהר"ל, תפארת ישראל

א. "דבר זה... הוא טעות בנפשו, כי אין מעלת נפשו האחרונה בפועל".

לפי מהר"ל, הסבר מהי הטעות שהאדם עלול לטעות בנוגע לנפשו. (5 נקודות)

ב. ויקטור פרנקל, האדם מחפש משמעות

"רצוני העז לכתוב מחדש כתב יד זה [חיבור שהיה מוכן לפרסום לפני כניסת פרנקל לאושוויץ, ולא פורסם] הוא שסייעני לעמוד בתלאות המחנה".

(1) הסבר כיצד דבריו אלה של פרנקל מבטאים את שיטתו בנוגע למשמעות החיים.

(2) לדעתך, מדוע "חיפושי האדם אחר פשר וערכים עלולים לעורר מתיחות פנימית"?

(7 נקודות)

3. א. רמב"ם, הקדמה לפירוש המשנה

(1) לפי רמב"ם, כתוב בקצרה מהי התכלית של כל הנמצאים.

(2) לפי רמב"ם, מהי תכלית האדם?

(6 נקודות)

ב. (1) הסבר את דברי הרמב"ם: "חורבן הנפש בתיקון הגוף ותיקון הנפש בחורבן הגוף".

(2) כתוב מהו לדעתך האיזון הנכון בין הגוף החומרי והנפש הרוחנית.

(6 נקודות)

הנושא: אמונה ומידות

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 4-6.

4. א. רמח"ל, מסילת ישרים, פרק כ"ג

"שניים הם המרגילים את האדם אל הענווה: הרגילות וההתבונן (ההתבוננות)".

לפי רמח"ל, כיצד יגיע האדם אל הענווה בדרך הרגילות, וכיצד הוא יגיע אל הענווה בדרך ההתבוננות?

(6 נקודות)

ב. אורחות צדיקים, שער הגאווה

לפי בעל "אורחות צדיקים", לגאוות האדם בחכמה יש חלק טוב וחלק רע.

הסבר מהי גאוות האדם בחכמה שהיא טובה, ומהי גאוות האדם בחכמה שהיא רעה. (6 נקודות)

5. א. רמב"ם, שמונה פרקים

(1) לדעתך, מדוע הדגיש הרמב"ם ש"נפש האדם אחת", שלא כדעת הרופאים הקדמונים?

(2) "יֵאמֹר עַל הַכּוֹל 'נִיזוֹן' בְּשִׁיתוּף הַשֵּׁם בְּלִבָּד".

מהי המשמעות המוסרית שבאה לידי ביטוי בדברים אלה?

(8 נקודות)

ב. הנצי"ב מוולוז'ין, העמק דבר

לפי הנצי"ב מוולוז'ין, הסבר מדוע כינו הנביאים והחכמים את ספר בראשית "ספר הישר". (4 נקודות)

6. א. הרב בן אמוזג, ישראל והאנושות

"בני בכרי ישראל" (שמות, ד', כ"ב).

(1) מה הרב בן אמוזג לומד מפסוק זה על תפקידו של עם ישראל בעולם? הסבר כיצד הוא לומד זאת מן הפסוק.

(2) מה הרב בן אמוזג לומד מפסוק זה על הקשר בין העמים האחרים לבין הקב"ה? הסבר כיצד הוא לומד זאת מן הפסוק.

(6 נקודות)

ב. הרב בר שאול, מצווה ולב

"מצוות אהבת ה' היא לכאורה רק עניין שבין אדם למקום".

על פי הרב בר שאול, תאר את הדמות של מי שזכה להגיע למדרגה של אוהב ה'. (6 נקודות)

הנושא: אמונה בשעת משבר

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 7-9.

7. א. ר"י אברבנאל, פירוש לספר בראשית

(1) לפי אברבנאל, איך אפשר להבין את הפחד של יעקב בפסוק "וַיֵּיךְ יַעֲקֹב מְאֹד" (בראשית ל"ב, ז'), הרי ודאי בטח בה'?

(2) "מי שייכנס למלחמה לחשבו שלא ימות, לא ייקרא גיבור, כמו שמי שייתן צדקה לְהַבְזֹת הממון בעיניו, לא ייקרא נדיב".

הסבר דברים אלה.

(8 נקודות)

ב. תלמוד בבלי, נידה לא, ע"א

"אודך ה' כי אנפת בך" (ישעיה, י"ב, א').

מהו הקושי בפסוק זה, וכיצד רב יוסף מתרץ את הקושי באמצעות המעשה על "שני בני אדם שיצאו לסחורה"? (4 נקודות)

8. הרב ברקוביץ, מאמרים על יסודות היהדות

א. "בספרו של אלי ויזל ('הלילה') ילד מוצא להורג בתלייה, ומישהו שואל 'היכן אלוקים?' זוהי השאלה הראויה להישאל".

(1) על פי גישתו של הרב ברקוביץ, הסבר מדוע זו השאלה "הראויה להישאל" במצב זה.

(2) הסבר הוכחה אחת מן התנ"ך לגישתו של הרב ברקוביץ.

(8 נקודות)

ב. לפי הרב ברקוביץ, ציין שתי תגובות מנוגדות של ניצולי השואה כלפי ה'. (4 נקודות)

9. א. מדרש תנחומא; רמב"ם, מורה נבוכים; מלבי"ם, פירוש התורה

במהלך לימוד הנושא "אמונה בשעת משבר" למדת שלוש דרכים להתמודדות עם משבר:

על פי מדרש תנחומא, מורה נבוכים ופירוש המלבי"ם לתורה.

בחר באחת מן הדרכים האלה, שלדעתך היא המתאימה ביותר להתמודדות עם משבר. הסבר דרך זו, וכתוב מדוע

לדעתך היא המתאימה ביותר. (7 נקודות)

ב. הרב עוזיאל, הגיוני עוזיאל, תכלית עקדת יצחק

"מעשה עקדה [...] נגלה לעינינו בכל הדרו בימינו אלו בשתי צורות".

על פי הרב עוזיאל, מה הם שני האירועים ההיסטוריים שבהם התגלה מעשה עקדה? (5 נקודות)

הנושא: גאולה וימות המשיח

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 10-12.

10. א. הרב קוק, אורות הקודש

- (1) על פי הרב קוק, מהו מקומם של אידיאלים ב"מדינה רגילה שאינה עולה לערך גדול יותר מחברת אחריות", ומהו מקומם של אידיאלים במדינתנו, מדינת ישראל? לדעתך, מהו מקור ההבדל?
 - (2) לדעתך, האם יש סתירה בין דברי הרב קוק על מקומם של האידיאלים במדינת ישראל ובין המציאות במדינת ישראל כיום? הסבר את תשובתך.
- (6 נקודות)

ב. הרב כלפון, גאולת משה

- (1) על פי הרב כלפון, יש שתי קבוצות החלוקות בדעותיהן על האופן שבו יש להביא את הגאולה. כתוב את הדעה של כל אחת משתי הקבוצות האלה.
 - (2) "לפי דעתי רחוק מאוד שתהיה תנועה זו תנועה גשמית, ולדעתי תנועה שמימית היא זו". לאיזו תנועה התכוון הרב כלפון? הסבר מדוע הוא כינה אותה "שמימית".
- (6 נקודות)

11. א. הרצי"ה קוק, לנתיבות ישראל

יש הטוענים כי אופייה החילוני של מדינת ישראל וכן פיגועי הטרור הרבים הם הוכחה כי עדיין לא התחילה הגאולה. הסבר מה הייתה יכולה להיות תגובת הרצי"ה קוק על טיעונים אלה. (6 נקודות)

ב. ריה"ל, ספר הכוזרי

בשנת 1140 הפליג ריה"ל מספרד למצרים ושהה שם כמה חודשים. תלמידיו וידידיו הפצירו בו שישאר במצרים ולא יפליג לארץ-ישראל, אולם ריה"ל לא שמע להם, ובשנת 1141 הפליג לארץ-ישראל. לפי דברי ריה"ל בספר הכוזרי, הסבר מדוע ראה ריה"ל חשיבות רבה בעלייה לארץ-ישראל. בתשובתך ציין שתיים מן הסיבות. (6 נקודות)

12. א. תלמוד בבלי, כתובות קיא, ע"א

"ג' שבועות הללו".

הסבר את שתי השבועות שהשביע ה' את ישראל ואת השבועה שהשביע ה' את אומות העולם. (8 נקודות)

ב. האדמו"ר מסלונים, ההרואה עליך

"בשעה שמכניסים אדם לדין, שואלים אותו: 'ציפית לישועה?'".

לפי האדמו"ר מסלונים, הסבר את המשמעות של השאלה "ציפית לישועה?". (4 נקודות)

חלק שני (39 נקודות)

עליך לענות על שלוש מן השאלות 13-16 (לכל שאלה — 13 נקודות).

הנושא: אני מאמין (נושא חובה)

13. א. ריה"ל, הכוזרי, מאמר שני, מאמר חמישי

יש הטוענים כי בעבר לכולם הייתה אמונה תמימה. האם ריה"ל מסכים עם טענה זו בנוגע לאנשי תקופתו?
(6 נקודות)

ב. מדרש הגדול

המדרש מתאר את תהליך החיפוש של אברהם אבינו בדרכו לאמונה. לאור דברי המדרש, מדוע זכה אברהם בסוף התהליך להתגלות של הקב"ה? (7 נקודות)

14. א. חזון איש, אמונה וביטחון

(1) לפי החזון איש, מהי הטעות בהבנת המושג "ביטחון"?

(2) הסבר לפי החזון איש מהו ההבדל בין "אמונה" ובין "ביטחון".

(5 נקודות)

ב. הרא"ה קוק, מאמר הדור

(1) מדוע הדגיש הרב קוק את הצורך להעמיק בלימוד האמונה בתקופתנו?

(2) יש המתנגדים להעמקה בלימוד אמונה משום שהדבר עלול לפגוע באמונה התמימה. מהי עמדתך בנושא זה?

נמק את תשובתך.

(8 נקודות)

15. א. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר שלישי

יוסי מעדיף להתפלל ביחידות מלהתפלל בציבור מכיוון שלדבריו, אפשר להתרכז יותר בתפילה ביחידות.

לפי ריה"ל, הסבר שתי סיבות ליתרון של תפילה בציבור על תפילה ביחידות. (5 נקודות)

ב. רמב"ם, י"ג עיקרי אמונה

הסבר שלושה הבדלים בין נבואת משה ובין נבואת שאר הנביאים. (8 נקודות)

16. א. הראי"ה קוק, אורות התורה

- (1) לפי הרב קוק, מדוע יש תלמידים שיצאו לתרבות רעה?
(2) מהי הדרך של הרב קוק לסייע לתלמידים להישאר נאמנים לקדושת התורה?
(4 נקודות)

ב. הראי"ה קוק, איגרות הראי"ה, איגרת תקנ"ה

- "שני דברים עיקריים ישנם שהם יחד בונים [את] קדושת ישראל".
(1) הסבר כל אחד מן "הדברים העיקריים" שבדברי הרב קוק.
(2) לפי הרב קוק, הסבר את היחס שבין שני "הדברים העיקריים" האלה בדור של עקבתא דמשיחא.
(9 נקודות)

חלק שלישי (13 נקודות)

בחלק זה שני נושאים. עליך לבחור בנושא אחד.
בנושא שבחרת עליך לענות על שאלה אחת.

הנושא: אמונה, תרבות ויצירה

אם בחרת בנושא זה, ענה על אחת מן השאלות 17-18.

17. הראי"ה קוק, אורות הקודש: הקדמה לשיר השירים

"היצירה הרוחנית חופשית היא... מי שיש לו נשמה של יוצר, מוכרח להיות יוצר רעיונות ומחשבות" (אורות הקודש).
יש הטוענים כי לעיסוק באמנות יש צדדים חיוביים וצדדים שליליים.
לפי דברי הרב קוק באורות הקודש ובהקדמה לשיר השירים, הסבר צד חיובי אחד של העיסוק באמנות וצד שלילי אחד של עיסוק זה.

18. "כשם שאין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהן, כך באמנות תהיינה מעידות (נפילות) של יצירות שייכשלו באספקט (בהיבט) הדתי שלהן... אם נדע להתאזר בסבלנות הדרושה, יעלה בסופו של דבר ערך היצירה על כאב המעידה". (הרב רונן לוביץ, "אמונה ואמנות – התלכנה שתייהן יחדיו?")
לדעתך, האם הרב קוק היה מסכים עם הרב לוביץ? נמק את תשובתך.

הנושא: החיים והמוות

אם בחרת בנושא זה, ענה על אחת מן השאלות 19-20.

19. רמח"ל, דרך ה'

על פי רמח"ל, יש הבדל בין היכולת של האדם להגיע אל השלמות לאחר חטא האדם הראשון ובין יכולתו להגיע אל השלמות לפני חטא זה. הסבר הבדל זה.

20. הראי"ה קוק, אורות הקודש

"ההזדרכה להסרת יראת המוות צריכה לבוא על ידי ההתרגלות של אהבת החיים בערכם האמיתי".
כתוב מהי "אהבת החיים בערכם האמיתי", והסבר כיצד היא תוביל "להסרת יראת המוות".

בהצלחה!